

JERZY ZACHARIASZ KOWALSKI

Wyższe Seminarium Duchowne Franciszkanów we Wrocławiu, Polska
zacharofm@tlen.pl

Sprawozdanie ze Zjazdu Teologów Moralistów, Zakopane („Księżówka”) 11-13.06.2023

W dniach 11-13 czerwca 2023 roku w Zakopanem odbył się Zjazd Teologów Moralistów. Tematem spotkania był *Spór o podstawy teologii moralnej. W trzydziestą rocznicę ogłoszenia encykliki Jana Pawła II: Veritatis Splendor*.

Pierwszego dnia wieczorem odbyło się spotkanie integracyjne z przedstawieniem indywidualnych projektów badawczych.

Kolejnego dnia rano odprawiona została Eucharystia, której przewodniczył i podczas której homilię wygłosił ks. prof. dr hab. Piotr Morciniec (UO Opole). Później rozpoczęły się obrady. Wprowadzenia dokonał ks. prof. dr hab. Marian Machinek MSF (UWM Olsztyn) – przewodniczący STM.

Pierwsza sesja obrad zatytułowana została: *Pytanie o aktualność encykliki – punkty zapalne*; przeprowadzono ją w języku angielskim. Sesji przewodniczył ks. prof. dr hab. Marian Machinek. Jako pierwszy wystąpił ks. prof. Stefano Zamboni z Accademii Alfonsiana w Rzymie. Temat jego referatu brzmiał: *The range of controversial issues in the encyclical “Veritatis Splendor” (Kontrowersyjne tematy w encyklice „Veritatis splendor”)*. Na wstępie ksiądz profesor podał kilka przyczyn, dla których omawiana encyklika jawi się często w dyskusji teologicznej jako kontrowersyjna. Po pierwsze, wpisuje się ona w szeroko pojęty dyskurs moralnoteologiczny po Soborze Watykańskim II. Po drugie, przedstawia konflikt między „etyką ekonomiczną” a „etyką wiary”. Po trzecie, podaje powody kryzysu duchowego trapiącego współczesnego człowieka. Po czwarte, wpisuje się w dramatyczny kontekst refleksji teologicznomoralnej dotyczącej egzystencji człowieka w ogólności. Prelegent zaznaczył, że treść zawarta w rozdz. II *Veritatis splendor* pozostaje w opozycji do pewnych tendencji powodujących kryzys moralności (etyka autonomiczna a etyka wiary, relacja między wolnością a naturą). Autor wykazał, że wskazana encyklika „domaga się” jedności i zgodności mimo napięcia między naturą a osobą, sumieniem a normą

(współczesny problem między rozumieniem podmiotu i przedmiotu: prawo a sumienie). Ksiądz Zamboni zakończył swoją wypowiedź uwagą, że prawe sumienie istnieje tylko wówczas, kiedy jest ukierunkowane na Prawdę.

Jako drugi wystąpił prof. Stephan Kampowski z Pontificio Istituto Teologico Giovanni Paolo II per le Scienze del Matrimonio e della Famiglia w Rzymie. Przedstawił temat: *The Historical and Theoretical Backdrop of Veritatis Splendor: Contours of the Broader Debate (Historyczne i teoretyczne tło „Veritatis splendor”*. *Kontury szerszej debaty*). Prelegent rozpoczął od przywołania filozofa Sørensa Kierkegaarda i jego filozofii egzystencjalnej. Zaznaczył, że rzeczywistość wojenna i powojenna odcisnęła widoczny ślad na treści omawianej encykliki. Przywołał również etykę sytuacyjną Steinbüchera. Dalej rozwinął temat dotyczący relacji pomiędzy etyką obiektywną a subiektywną („mój wybór” czy „naśladowanie innych”). Idąc dalej, wspomniął o tzw. teorii „nowej moralności” opartej na koncepcji konkretnej sytuacji. Mówiąc o ważnych wydarzeniach dotyczących debaty na temat treści zawartych w *Veritatis splendor*, prof. Kampowski wspomniął m.in. o zakazie propagowania etyki egzystencjalnej (sytuacyjnej) papieża Piusa XII wydanym 2 lutego 1966 roku. Zakaz oparty został na tezie, że prawo moralne nigdy nie podlega zmianie (odrzućmy relatywizm moralnego). Na zakończenie swojego wystąpienia prelegent wskazał na nauczanie Jana Pawła II zawarte w *Veritatis splendor*, mówiące, że moralność chrześcijańska polega na naśladowaniu Chrystusa. Odniósł się też do papieskiego dokumentu *Optatam totius*, w którego treści czytamy, że Prawo, Dobro i Wolność są zawsze ze sobą nierozzerwalnie związane.

W drugiej sesji tego dnia zajęto się tematyką *Spornych zagadnień szczegółowych*. Moderatorem sesji był ks. prof. dr hab. Maciej Olczyk (UAM Poznań). Pierwszy wykład wygłosił ks. prof. Grzegorz Chojnacki (US Szczecin). Tematyka referatu obejmowała: *Uniwersalność i partykularność. Niemiecka Droga Synodalna w świetle „Veritatis splendor”*. Autor rozpoczął od przedstawienia rozmaitych rodzajów zgorzeń, nieprawidłowości życia i moralności, które były podstawowym powodem rozpoczęcia Drogi Synodalnej w Kościele w Niemczech. Przedstawił główne wytyczne, jakie towarzyszyły obradom Synodu. Oparto je na próbie kształtowania życia Kościoła metodą „od dołu”. W toku debaty wypłynęło ważne pytanie, a mianowicie: czy „parlamentaryzm” uzdrowi życie Kościoła Katolickiego? (*Cuius pecuniae eius ecclesiae*). Dostrzeżono konieczność wspólnego działania państwa i Kościoła w przypadku nadużyć i krzywd seksualnych, zwłaszcza wobec małoletnich (wypracowanie wspólnego stanowiska). Powiedziano zdecydowane „nie” dla jakiegokolwiek prawa partykularnego dotyczącego rozwiązywania problemów omawianej kwestii. Prelegent wskazał propozycję papieża Franciszka odnoszącą się do realizacji Drogi Synodalnej, mówiącej o konieczności połączenia drogi strukturalnej z duchową. Na zakończenie, w toku debaty, podkreślono, że na skrzywdzonych (zwłaszcza seksualnie) należy zawsze patrzeć z punktu widzenia ofiary.

Drugi referat tej części sesji *Recepcja „Veritatis splendor” w obszarze języka angielskiego i włoskiego* przedstawił ks. prof. Sławomir Nowosad (KUL Lublin). Prelegent, przedstawiając liczne publikacje anglo- i włoskojęzyczne, odnoszące się

do treści *Veritatis splendor*, zaobserwował, że jest ona rzeczywiście jednym z najbardziej kontrowersyjnych dokumentów Kościoła ostatnich czasów. Potwierdzają to liczne opracowania rewizjonistyczne, które jasno wskazują, że gdy Kościół wypowiada się na jakiś konkretny temat w oficjalnym nauczaniu, to jednak niektórzy spośród teologów mają inne zdanie na dany temat. W związku z tym postawa tych teologów (zwłaszcza protestanckich) wobec wielu treści zawartych w *Veritatis splendor* była i jest raczej krytyczna. Papież Jan Paweł II odrzucał to tzw. subiektywne „magisterium poszczególnych teologów”, argumentując, że katolików obowiązuje wyłącznie oficjalne nauczanie Kościoła. Na koniec wystąpienia ks. Nowosad przywołał słowa amerykańskiego arcybiskupa Charlesa Chaputa, który powiedział, że *Veritatis splendor* będzie zawsze wyrzutem, ponieważ to, co mówi (treść), to jest Prawda.

Po przerwie rozpoczęto trzecią sesję, będącą kontynuacją poprzedniej. Poprowadził ją ks. prof. dr hab. Sławomir Nowosad (KUL Lublin). Pierwszy z referatów odbył się w formie wideokonferencji. Wygłosił go prof. Adrian Reimers z Holy Cross College (Indiana, USA). Autor podjął temat: *Freedom and fundamental option (Wolność i opcja fundamentalna)*. Rozpoczynając swoją wypowiedź, prof. Reimers nawiązał do grzechu Szatana. Stwierdził, że okoliczności i sytuacja życia nie mogą zdeterminować zupełnie świadomego wyboru dobra czy zła w życiu człowieka (świadome i rozumne wybory). Podkreślił też, że o dobru i złu moralnym można mówić w sposób obiektywny tylko na płaszczyźnie transcendentальной. Posłużył się nauczaniem Jana Pawła II dotyczącym opcji fundamentalnej. Zdaniem papieża, opcja fundamentalna to wybór wiary i posłuszeństwo w wierze. Jednak u podstaw tajemnicy egzystencji człowieka leży zawsze jego wolność. Sobór Watykański II, mówiąc o roli łaski w opcji fundamentalnej, stwierdza, że tajemnica człowieka ujawnia się dopiero w objawieniu słowa Bożego. W swoich rozważaniach prof. Reimers, idąc za nauczaniem Jana Pawła II, wskazał, że okoliczności czynu człowieka mogą wpływać na zbliżenie się do Boga bądź oddalenie się od Niego. Jednak brak świadomości własnego grzechu nie usprawiedliwia człowieka (grzech jest kategorią teologiczną, a nie filozoficzną). Idąc dalej, autor kontynuuje myśl Jana Pawła II zawartą w książce *Pamięć i osoba*. Papież pisze tam, że człowiek jest nie tylko sprawcą grzechu, ale i jego twórcą (akt inteligentny). Tworzenie jest bowiem u człowieka pochodną jego myślenia. Podsumowaniem dyskusji na bieżący temat było potwierdzenie prawdziwości istnienia trójpodziału grzechu na lekki, ciężki i śmiertelny, oraz podkreślenie, że grzech śmiertelny zachodzi zawsze przy całkowitym udziale i przyzwoleniu woli i rozumu człowieka.

Kolejnej, trzeciej części *Spornych zagadnień szczegółowych* przewodniczył ks. prof. dr hab. Konrad Glombik (UO Opole). Jako pierwszy wystąpił ks. prof. Andrzej Szostek MIC (UMCS/UW Lublin/Warszawa) z tematem: *Problem normatywności natury ludzkiej w kontekście współczesnych osiągnięć nauk o człowieku*. Na wstępie wymienił trzy główne tematy poruszane w II rozdziale *Veritatis splendor*, a mianowicie relacje: wolność a prawo, sumienie a prawo i akt moralny. Następnie przeszedł do omówienia głównych kierunków krytyki natury ludzkiej w historii, na które duży wpływ wywarł postmodernistyczny dziewiętnastowieczny „kult rozumu”. Są nimi: egzystencjalizm reprezentowany przez J.P. Sartre’a i M. Heideggera, według

których obiekty zachowują się stosownie do swojej egzystencji, a więc, człowiek sam kształtuje siebie i swoją egzystencję. Drugi z kierunków to ewolucjonizm, reprezentowany przez K. Darwina, podważający tezę o stałości natury człowieka. Trzeci to: sceptycyzm i racjonalizm, które przedstawiają całkowicie fałszywą wizję natury człowieka. W końcowej dyskusji, przywołując wypowiedź ks. prof. Stycznia, zauważono, że od samego początku stosunek człowieka do świata jest normatywny i że ludzka godność zakorzeniona jest w tym, czym człowiek jest.

Kolejny z prelegentów o. dr Robert Plich OP z Kolegium Filozoficzno-Teologicznego Polskiej Prowincji Dominikanów w Krakowie, przedstawił temat: *Spór o „intrinsece malum” i jego konsekwencje we współczesnej dyskusji teologicznomoralnej*. We wstępie autor odniósł się do trzech elementów konstytuujących czyny wewnętrznie złe. Są nimi: przedmiot, cel i okoliczności. Mówi o nich Jan Paweł II w *Veritatis splendor*. Stanowią one o źródle moralności człowieka. Ojciec Plich wskazał następnie na proporcjonalizm, będący pokusą utylitaryzmu w moralności. Zaznaczył, że spór o czyny wewnętrznie złe ma charakter fundamentalny (często dochodzi do pomylenia *agere z facere*) oraz wskazał, że porządek moralny jest ściśle związany z porządkiem zbawienia. W późniejszej dyskusji wybrzmiało pytanie: Co znaczy, że człowiek, wybierając zło, staje się zły? Próbą odpowiedzi było uzasadnienie, że poprzez swoje stałe złe wybory człowiek utwierdza w sobie zło, czyli złe skłonności (wady). Na koniec wskazano, że w centrum dyskusji o wyborze dobra lub zła moralnego zawsze musi stać człowiek (rozumny i wolny podmiot działający), a nie normy (przedmiot).

Kolejnym punktem w programie było Walne Zebranie Stowarzyszenia Teologów Moralistów.

Następny dzień zjazdu, wtorek 13 czerwca, rozpoczęto poranną Eucharystią, której przewodniczył i podczas której słowo Boże wygłosił o. prof. dr hab. Andrzej Derdziuk (KUL Lublin).

Piąta sesja polegała na pracach w grupach. Moderatorem pierwszej z nich był ks. prof. dr hab. Tadeusz Zadykowiec (KUL Lublin). W tej grupie głos zabrali: ks. dr Wojciech Kućko: *Encyklika „Veritatis splendor” pomocą w procesie synodalnym w Kościele Katolickim*, ks. dr inż. Robert Wawer SJ: *Wybrane zagadnienia sztucznej inteligencji w świetle wskazań „Veritatis splendor”* oraz dr Małgorzata Prusak: *„Etica teologica della vita” w świetle „Veritatis splendor”*. Grupie drugiej przewodniczył ks. prof. dr hab. Andrzej Pryba MSF (UAM Poznań), a swoje referaty przedstawili kolejno: mgr lic. Magdalena Lipińska: *Ludzkie ciało w kontekście współczesnego kultu młodości i piękna. Refleksja na marginesie encykliki Jana Pawła II „Veritatis splendor”*; ks. dr Maciej Tomaszewski SJ: *Implikacje przyjęcia doktryny hylemorficznej w antropologii dla teologii moralnej w encyklice „Veritatis splendor”*; ks. dr Karol Jakubiak: *„Aby w powołaniu człowieka każdy czyn odzwierciedlał blask Boga” (VS 10). Wezwanie i odpowiedź*. Moderatorem trzeciej grupy był ks. prof. dr hab. Zbigniew Wanat (UML Toruń). W tej grupie swoje tematy przedstawili: ks. dr Dawid Stelmach: *„Kościół temu jednemu pragnie służyć, ażeby każdy człowiek mógł odnaleźć Chrystusa” (VS 7). Perspektywa popkultury*; w zastępstwie

ks. dra Marcina Szczodrego – ks. prof. dr hab. Marian Machinek MSF (UWM Olsztyn): *Rodzaje sumienia* oraz ks. dr Jacek Gniadek SVD: *Aktualność odniesienia do prawa naturalnego na przykładzie analizy moralno-ekonomicznej Leonarda Lessiusa SJ (†1623)*. Moderatorem grupy czwartej został ks. prof. dr hab. Antoni Bartoszek (UŚ Katowice), a prelegentami byli: ks. dr hab. Antoni Jucewicz SVD: *Specyficzne cechy moralności chrześcijańskiej według encykliki „Veritatis splendor”*; ks. prof. dr hab. Maciej Olczyk (UAM): *Miara moralnych możliwości człowieka. Soteriologiczna perspektywa encykliki „Veritatis splendor”* oraz ks. prof. dr hab. Antoni Bartoszek (UŚ): *Osoby z upośledzeniem umysłowym poznają „Veritatis splendor”*. *Rzecz o pewnym duszpasterskim projekcie*.

Po przerwie rozpoczęła się dyskusja panelowa, którą poprowadził ks. dr hab. Janusz Podzielny (UO Opole). Udział wzięli i głos zabrali moderatorzy poszczególnych grup.

Tegoroczny Zjazd Teologów Moralistów w Zakopanem zakończył się obiadem.